Sosyal Bilimler Dergisi / The Journal of Social Sciences

Akademik Sosyal Araştırmalar Dergisi, Yıl: 8, Sayı: 50, Şubat 2021, s. 309-322

ISSN: 2149-0821 Doi Number: <http://dx.doi.org/10.29228/SOBIDER.48609>

Öğr. Gör. Atahan KAYA

Akdeniz Üniversitesi G.S.F. Müzik bölümü, atahankaya@hotmail.com

BREZİLYA CHORO MÜZİĞİNDE GİTAR GELENEĞİ

Özet

Latin Amerika ülkelerinde sosyal hayatın bir parçası olan gitar, bu topraklara 15. yüzyıldan itibaren Avrupa'dan getirilen müzik kültürünün önemli bir unsurudur. Brezilya'da gelişen popüler müzik stillerinin ırksal karışımın ve çok kültürlü yapının sentezlerinin bir sonucu olarak zengin bir müzikal yapıya sahip olduğu, gitarın bu müzik türlerine yön verdiği görülmüştür.

Bu popüler müzik stillerinden biri olarak Choro müziği koloni sonrası Brezilya'da gelişen yeni sosyokültürel yapının bir parçasıdır. Choro müziği bu ülkede ulusal bir kültürel değer olarak kabul edilmekte ve aynı zamanda popüler müzik ile sanat müziği arasında köprü oluşturmaktadır. 20. yüzyılın başlarından itibaren V. Lobos ve J. Pernambuco gibi bestecilerin öncülüğünde gelişmeye başlayan Choro gitar müziği besteciliği günümüzde halen bir gelenek olarak devam etmektedir. Bu çalışmada Brezilya'da gelişen ve Choro müziğinin altyapısını hazırlayan özgün müzik stilleri ve Choro müziğinin karakteristik özellikleri incelenmiş, aynı zamanda gitarın işlevselliği ve Choro gitar müziği geleneğinin gelişimi ele alınacaktır.

Anahtar kelimeler: Brezilya, Gitar, Gelenek, Choro, Müzik

GUITAR TRADITION IN BRASILIAN CHORO MUSIC

Abstract

The guitar, which is a part of social life in Latin American countries, is an important element of the music culture that came to this continent from Europe at 15th century. Popular music styles developed in Brazil have a rich musical structure as a result of racial mixing and multiculutral synthesis, and the guitar has directed the development of these musical types.

Choro music as a product of the new sociocultural structure that developed in post-colonial Brazil, has been accepted as a national cultural value and created a bridge between popular music and art music. Choro guitar music composition, which started to develop under the leadership of composers such as V. Lobos and J. Pernambuco from the beginning of the 20th century, still continues as a tradition today. In this study, the authentic music styles and characteristics of Choro music that developed in Brazil and prepared the background of Choro music, and the functionality of the guitar and the development of the Choro guitar music tradition were examined.

Keywords: Brasil, Guitar, Tradition, Choro, Music

GİRİŞ

Güney Amerika müzik kültüründe gitar tarih boyunca burada gelişen müzik stillerinde ön plana çıkan bir çalgı olmuştur. Bu coğrafyada müzik kültürünün gelişimi ve ulusal müzik ekollerinin oluşumu, kıtanın tamamında ortak bir tarihsel arka plana sahip olup, burada gelişen tüm stillerin kökeninde çok kültürlü etkileşimin önemli rolü olmuştur. Bu bağlamda, tüm Güney Amerika ülkeleri İspanyol ve Portekiz koloni kültürlerinin mirası olarak Avrupa müzik geleneğinin izlerini taşımışlar ve gitar bu ülkelerin hepsinde Avrupa kültüründen kalan ortak bir miras olmuştur.

19. yüzyıldan itibaren Güney Amerika’da sömürgeci devletlerin güçlerini kaybetmeleri ve beraberinde buradaki ulusların bağımsızlıklarını kazanmaları sonucu birçok yeni devlet kurulur. Yüzyıllarca koloni kültürü etkisi altında yaşayıp sosyokültürel alışkanlıklarını bu etki altında edinmiş olan bu ülkeler, 20. yüzyıla girerken ulusal kimliklerinin oluşum sürecinde milli kültürel değerlerin ortaya çıkarılması hedefi doğrultusunda sanat alanında ulusal ekollerini oluşturmaya başlarlar. Bu süreçte tüm Latin Amerika ülkelerinin ulusal müzik ekollerinin ortaya çıkışında üç ayrı kültürel etken bulunur. Bunlar, Avrupa müziği, koloni zamanında Afrika’dan getirilen Afrikalı müzik gelenekleri ve yerli Amerikan müziği olarak sıralanabilir.

Bir Portekiz sömürgesi olup 19. yüzyılın erken dönemlerinde bağımsızlığını elde eden Brezilya, müzik dünyasında 20. yüzyılda bu ülkenin adeta müzikal sembolleri olup ulusal popüler müzik türleri olarak gelişen ve zamanla dünya markası haline gelen Samba ve Bossa nova müzik stilleri ile tanınmıştır. Bu stiller günümüzde sadece Brezilya’da popüler müzik türleri olmakla kalmayıp dünya çapında pop ve caz müziği içerisinde birer alt tür olarak yer edinerek evrenselleşmişlerdir. Bu iki türün ortaya çıkışında ulusal bir popüler müzik stili olan Choro’nun rolü önemlidir. Brezilya’da koloni döneminden itibaren ırkların karışmasıyla oluşan

melez toplum yapısının ortaya çıkardığı kültürel etkileşim 19. yüzyıldan itibaren şekillenmeye başlayan yeni Brezilya'nın ulusal müzik kimliğine yön veren ana unsur olmuştur.

Bu çalışmada, öncelikle Brezilya'da kültürler arası etkileşim neticesinde doğmuş olan ilk özgün müzik stillerinin ortaya çıkışı ve karakteristik özellikleri hakkında bilgi verilecektir. Çalışmanın devamında, Choro'nun gelişimi ve bu süreçte önemli bir etken olan gitarın Choro müziğindeki yeri irdelenecektir. Choro müziğinin zaman içerisinde Brezilya klasik gitar müziği repertuarının hatırı sayılır bir kısmını oluşturması, gitar edebiyatı açısından da ayrı bir önem arz eder. Bu bağlamda tarihsel süreçte Choro gitar müziği mercek altına alınacaktır. Bu çalışmada yöntem olarak genel tarama modeli kullanılıp, bu alanda yapılmış olan akademik çalışmalar ve nota, metot vb. yazılı kaynaklara dayanarak veriler elde edilmiş ve bulgulara ulaşılmıştır. Türkiye'de bu hususta henüz çalışmaların yeterli sayıda olmayışı dolayısıyla çalışmanın bu alanda ülkemizde çalışmalar yapan başta gitaristler olmak üzere müzisyenler için daha bilinçli ve detaylı bir yorumculuk elde etmek açısından ve bu alanda yapılacak olan eğitim çalışmalarını için yarar sağlaması hedeflenmektedir.

Tarihsel arka plan

Brezilya'da günümüzde sosyokültürel hayatın merkezi olarak bilinen Rio de Janeiro 18.yüzyılın sonlarından itibaren Portekiz kolonisinin merkezi olmuş ve bağımsızlık sonrası dönemde de bu pozisyonunu korumuştur. Portekiz kraliyetinin 1808 yılında Lizbon'dan Rio'ya taşınması ile Avrupa saray kültürü ve yaşam tarzı şehir hayatına nüfuz etmeye başlamıştır. Bununla beraber Afrika'dan getirilen yerli köleler, Avrupalı göçmenler ve buranın yerli halkı olmak üzere üç farklı etnik yapı, 1500'li yıllardan itibaren bu bölgede bir arada yaşamaya başlamış ve bir süre sonra Brezilya'da çok kültürlü bir toplumsal yapı gelişmiştir (Magalhaes 2014: 79). Brezilya'nın çok ırklı nüfus yapısı koloni döneminden günümüze uzanan zaman içerisinde Avrupalı, Afrikalı ve yerli Amerikalı ırkların karışımı olarak gelişmiştir. Melez ırkların oluşması sonucu değişen nüfus yapısı, ulusal bilincin gelişim sürecinde toplumsal ve kültürel değerlerin şekillenmesinde önemli bir faktördür.

Koloninin kurulmasıyla 15. yüzyıldan itibaren Portekiz'den göç ile gelen müzisyenler beraberlerinde sarayda ve halk arasında kullanılan gitar ve cavaquinho¹ gibi geleneksel çalgıları da getirmişler, bunun sonucu olarak Avrupa müzik geleneği koloni topraklarında yayılmaya başlamıştır. Ayrıca bu dönemde misyonerler yerli halka Hristiyanlığı benimsetmek için müzik okulları açmışlardır. Bu okullarda çalgı ve şan eğitimi verilerek dini müzik bağlamında Avrupa müzik kültürünün yaygınlaşması hedeflenmiştir (Garcia,1997a:15). Ancak Brezilya'nın özellikle iç kesimlerinde Amazon ormanlarında yaşayan yerli Amerikan halkı koloni döneminde oluşan yeni toplum yapısına karışmaktan ve temasta bulunmaktan sakınarak kapalı bir toplum olarak kalmışlardır. 19. ve 20. yüzyıllarda ulusal kimliğin yapılanmasında yerli Amerikan gelenekleri de milli kültür değeri olarak kabul edilerek ortaya çıkarılmak istenmiş olsa da yerli Amerikalılar Brezilya'nın çok kültürlü yapısının gelişiminde kayda değer pay sahibi olmamışlardır (Garcia,1997a: 25). Koloni döneminde müzik kültürü Avrupa geleneği etkisinde gelişirken bir yandan nüfusun önemli bir kısmının Afrika'dan getirilen kölelerden oluşması, Brezilya'nın çok kültürlü müzikal kimliğinin oluşum sürecinde Afrika müziğinin egzotik yapısının doğal bir bileşen olmasını beraberinde getirmiştir. Bu sebeple Brezilya'da şekillenen çok kültürlü müzik

¹ Cavaquinho: Portekiz ve Brezilya'ya özgü gitar ve mandolin arasında bir yapıya sahip dört telli folklorik bir telli çalgıdır. (Oxford Dictionary of Music-2001)

yapısında yerli Amerikalı müziğinin etkisi olmayıp ağırlıklı olarak Avrupa ve Afrika müzik kültürlerinin etkileşimleri gerçekleşmiştir.

1822’de cumhuriyetin ilan edilmesiyle ülkenin aydın ve sanatçıları koloni dönemi ve Avrupa kültürü etkisinden sıyrılıp bağımsız ve özgün Brezilya kültürel kimliğinin yapılanması için yeni fikirler geliştirip çalışmalara başlamışlardır. Bu bağlamda Avrupa, Afrika ve yerli Amerikan kültürlerinin harmanlanması üzerinde durulmuştur. Ayrıca Koloni devrinin sona ermesiyle ortaya çıkan sosyal ve ekonomik belirsizlikler, sınıfsal olarak ayrışan ve artan nüfus sonucu kırsal bölgelerden büyük kentlere göç dalgası oluşması ve Avrupa’dan gelen yeni göçmenler yeni bir ulusal kimliğin oluşum sürecini etkileyen diğer önemli faktörlerdir. Bu ulusal kimlik arayışı yeni ve farklı müzik türlerinin oluşmasını tetiklemiştir (Garcia,1997b: 57).

19. yüzyılın sonunda Brezilya’da popüler müzik ve dans türleri olarak gelişmiş olan Modinha, Lundu, Maxixe ve Tango Brasileiro, Avrupa ve Afrika müzik kültürlerinin sentezi sonucu özgün yapılar olarak hem Choro müziğinin müzikal altyapısını hazırlamışlar, hem de geliştikleri sosyokültürel zemin açısından Choro’nun habercileri ve öncülleri olmuşlardır.

Modinha ve Lundu

Modinha, İtalyan Bel canto stiline etkisinde gelişmiş genellikle piyanoyla icra edilen ve Portekiz saray kültüründen gelen lirik bir salon müziği türüdür. Koloni döneminde Brezilya’da üst sınıfa hitap eden Modinha ilerleyen dönemlerde şehir hayatının gelişmesi ve nüfus yapısındaki değişim ile beraber göçmenler ve sokak müzisyenleri tarafından gitar ile seslendirilen, orta ve alt sınıflara da hitap eden bir tür olarak dönüşüme uğramıştır. Modinha stiline lirik yapısı, Brezilya’da gelişen popüler müziklerin melodik yapısına esin kaynağı olmuştur (İsenhaur-Garcia,2005: 26).

Şekil no:1 Beijo a Mão que me Condene -José Maurício Nunes Garcia (1767-1830)

Lundu, Batı Afrika kökenli coşkulu bir dans olup Brezilya’ya koloni döneminde Afrikalı köleler tarafından gelmiştir. Müstehcen karakteri sebebiyle 19.yüzyıla kadar uygunsuz bulunan Lundu’nun otantik yapısında sadece perküsyon ve vokal bulunmaktadır. 19. yüzyıldan itibaren Polka ve Habanera dansları ile harmanlanarak gelişen Lundu, Avrupa müziği ile etkileşime geçen ilk siyahi kökenli danstır. Bu dönemden itibaren Lundu, gitar ve piyano eşliği ile salonlarda icra edilen ve üst tabaka tarafından da benimsenen bir dans müziği olarak popülerleşip, bu sentezli yapısı itibarıyla Maxixe ve Choro stillerini hazırlayan öncül bir tür olmuştur (Coelho-Koidin,2005: 36).

19.yüzyılın sonlarında Küba’da popülerleşen İspanyol Habanera dansı Güney Amerika’ya yayılarak burada gelişen müzik stillerinin ritmik yapısına yerleşen temel bir öğedir. Aynı

dönemde Avrupalı yeni göçmenler tarafından bu bölgeye getirilen Polka ve Marş türleri de Güney Amerika müziğine nüfuz ederek bu etkileşime dahil olmuşlardır. 2/4'lük ölçüde senkoplu bir tartım yapısı bulunan Lundu dansı bu farklı kültürlerden gelen ritim yapıları ile harmanlanınca Afro-Brezilya ritim yapısı olan “Tresillo” ortaya çıkmıştır. İkişerli ve üçerli alt ritmik bölünmelerin ana ritim yapısına eklenmesiyle oluşan Tresillo kalıbında işitsel olarak duyulabilen ve kalıp içerisinde gizli kalan figürler bulunmaktadır. Bu figürlerde yer alan vurgular ve nota bağları karakteristik özelliği oluşturan öğelerdir (Miller,2011: 9). En yalın haliyle düşündüğümüzde, Habanera ritminde ikinci notayı üçüncü notaya bağlayan bir bağ eklendiğinde oluşan senkoplu tartım karakteristik Afro-Brezilya kalıbını ortaya çıkarmaktadır. Bu kalıp, Lundu, Maxixe ve Tango Brasileiro stillerindeki müzik parçalarının özellikle eşlik partilerinde belirgin bir şekilde duyulmaktadır.

Şekil no:2a Habanera ritmi
no:2c Lundu ritmi

Şekil no:2b Polka ritim kalıbı

Şekil

Şekil no:3 Tresillo (Afro-Brezilya)ritim kalıpları

Şekil no:4 Lundu gitar eşliği (Braga:17)

Maxixe ve Tango Brasileiro

Maxixe, Brezilya’da 19.yüzyıl sonlarında şehir kültüründe gelişmiş ilk özgün dans stili olup köleliğin kaldırıldığı ve Avrupalı yeni göçmenlerin Brezilya’ya akın ettiği dönemde yeni gelişen sosyokültürel yapının ürünü olarak ortaya çıkmıştır. İlk ortaya çıktığı dönemde toplumun aristokrat kesimi tarafından alt tabaka kültürüne ait bir dans türü olarak görülen Maxixe, daha sonra A.B.D ve Avrupa’da popülerite elde ettikten sonra bu kez ortaya çıktığı Brezilya’da elit tabaka tarafından özellikle Tango Brasileiro adı altında kabul görerek daha seçkin bir pozisyon elde etmiştir (Gondim,2011: 30).

Polka, Lundu ve Habanera danslarının yapısal özelliklerinin harmanlanmasıyla gelişen Maxixe stili dans müziğinin yanı sıra çalgı müziği olarak da yaygınlaşmıştır. Ernesto Nazareth (1863-1934) ve Chiquinha Gonzaga (1847-1935) gibi dönemin seçkin piyanist/bestecileri Tango Brasileiro ve Maxixe türlerinde birçok piyano eseri bestelemişlerdir. Bu besteciler aynı zamanda

Brezilya popüler müziğini akademik bir dille işleyerek bu alanda öncü olmuşlar ve bu çalışmaları ile Brezilya popüler müziğinin gelişimine katkıda bulunmuşlardır (Garcia,1997a: 91).

Tango Brasileiro ve Maxixe birbirlerine çok benzer iki stil olsa da ayırt edici karakteristik özellikler bulunmaktadır. Tango Brasileiro stilinde ritim kalıbı daha çok Habanera ritim kalıbına benzer bir yapıda olup, kalıbın 2 ve 3. notaları birbirine bağlanan dört sekizlik notadan oluşur. Maxixe ritim kalıbı ise 3+3+2 olmak üzere sekiz on altılık nota grubundan oluşur, vurgular grup başlarında yer alır ve bas partisyonunda Polka ritmine benzer bir şekilde kuvvetli zaman vurgusu bulunmaktadır. Bunun yanında Tango Brasileiro gitar eşliğinin karakteristik ritmik yapısı bas partisinde yer alırken Maxixe de ritmik yapı partisyonunda iç içe geçmiş haldedir. Bu ayrışma en çok bu müzik türlerinin icrasında kullanılan gitar eşliklerinde belirginleşmiştir. Gitarın, armonik ve perküsif çalım özelliği ve kolay taşınabilir oluşu bu iki türünde gelişiminde ve yaygınlaşmasında rol sahibi olmuş, Choro müziğini icra eden gitaristler Tango Brasileiro ve Maxixe gitar eşliklerinden esinlenerek Choro gitar eşliğini geliştirmişlerdir. Bu türleri icra eden gitaristlerin çalım yaklaşımları sözlü gelenekle kuşaktan kuşağa aktararak kalıplaşmıştır (Miller,2011: 23).

Şekil no :5a Maxixe gitar eşliği (Miller:25)

Şekil no :5b Maxixe gitar eşliği (Braga:16)

Şekil no: 6 Odeon Tango Brasileiro-E.Nazareth gitar düzenlemesi

Choro

Choro, politik ve sosyal değişimin yoğun olduğu bir dönem olan 19.yüzyıl sonunda ortaya çıkmıştır. Yeni cumhuriyetin ilanı ertesinde köleliğin kaldırılması ve yeni bir ekonomik sisteme geçiş, dönemin en önemli siyasi ve sosyal gelişmeleridir. 19.yüzyılın sonları ile 1930'lu yıllar arasında kırsal kesimden kente büyük bir göç dalgası yaşanmış, büyük şehirlerde nüfus yoğunluğunda artış olmuştur. Bu süreç sonucunda şehir hayatında gerçekleşen sosyokültürel değişim yeni bir popüler müzik türü olan Choro'nun doğuşunu tetiklemiştir (Garcia,1997b: 59).

Choro'nun etimolojik kökeni üzerine farklı varsayımlar ve teoriler mevcut olup, ağırlıklı olarak Portekizce'de yer alan ve ağlamak anlamına gelen “chorar” fiilinden türediği düşünülmektedir. Bunun dışında bir başka teoriye göre Afrikalı kölelerin kutlama törenleri “xolo” olarak adlandırılmış, zamanla “xoro” ve nihayetinde choro olarak şehir hayatı terminolojisine yerleşmiştir (Coelho-Koidin,2011: 37). Yavaş tempolu ve hüzünlü ifadeli Choro şarkıları, melankolik yapıları itibarıyla ağıt niteliğindeki Portekiz Fado müziğini çağrıştırmaktadır. Choro'nun anlam olarak “ağlamak” ile ilişkilendirilmesi bu iki tür arasındaki çağrışımı akla getirmektedir.

Choro müziği 1870'li yılların başında öncelikle Rio de Janerio'da gelişmeye başlamış, ilk Choro müzik grupları nota bilgisi olmayan, akor şemalarına göre ve kulaktan çalan amatör müzisyenler tarafından kurulmuştur. Avrupa kökenli popüler dansları Afrika ritim yapıları gibi etnik öğelerle kaynaştırarak özgün bir üslupta seslendiren erken dönem Choro gruplarında gitar, flüt ve cavaquinho temel çalgılar olarak kullanılmıştır. Profesyonel anlamda ilk Choro bestecisi ve müzisyeni olan Joaquim Calado (1848-1880) flütist olup, Choro müziğinin yaygınlaşmasında ve bir müzik stiline dönüşmesinde katkı sağlamıştır. Bu türün yaygınlaşmasında pay sahibi olan bir başka müzisyen Anacleto de Medeiros (1866-1907) özellikle askeri bandolar için birçok Choro bestelemiş ve icra etmiştir. Calado ve Medeiros 1870'lerin sonunda karakteristik Choro stiline melodik, ritmik ve armonik yapılarının temelini atmışlardır (Garcia,1997a : 8).

Choro müziğinin en popüler bestecilerinin başında yer alan Pixiguinha (1897-1973) Afrika kökenli bir flütist ve saksafoncu olup kurucusu olduğu Oito Batutas adlı Choro grubuyla ilk Choro müziği plaklarını kaydetmiştir. Brezilya'nın birçok bölgesinde ve Avrupa'da konserler vererek Choro müziğinin ülke dışında tanınmasında katkıda bulunan Pixiguinha'nın besteleri Choro repertuarının standart eserleri olarak kabul edilip orkestra, solo gitar ve solo piyano gibi farklı çalgı ve çalgı grupları için düzenlenmiştir (Garcia,1997a: 38). Zequinha de Abreu, Jacob de Bandolim Benedito Lacerda ve Altamira Carillho Choro müziğine seçkin eserler kazandırmış diğer önemli bestecilerdir. Choro müziği 20.yüzyılın ikinci yarısından itibaren V. Lobos'un öncülüğünde Brezilya ulusal müzik ekolü bestecileri tarafından ele alınarak sanat müziğine adapte edilmiş ve milli bir değer olarak benimsenmiştir.

Şekil no:7 A flor amarela/ Erken dönem Choro müziği – J.Calado

Şekil no:8Ainda me Recordo-Pixiguinha

Choro müziğinin karakteristik özellikleri

Choro müziğinin armonik ve form yapısı, Avrupa popüler müzik ve danslarının etkisi altında olup, ritmik yapısında Lundu, Tango Brasileiro ve Maxixe stillerinde olduğu gibi Afro-Brezilya ritimleri bulunmaktadır. Choro müziği melodilerinde temanın eksik ölçüyle başlaması (genellikle üç on altılık figür) geniş atlamalı aralıklar, akışkan on altılık motifler, kromatik geçiş sesleri ve melodinin arpejler halinde aynı zamanda armonik bir yapı oluşturması gibi karakteristik yapısal özellikler mevcuttur. Bu yapısal özelliklerin doğası gereği Choro müziği vokal müziğinden çok enstrümental bir tür olarak yayılmış, ancak ilerleyen dönemlerde vokal içeren parçalarda Choro müziğine dahil olmuştur (Miller,2006: 257).

Şekil no:9 Saudade do cavaquinho – Pixiguinha

Şekil no:10 Aguenta o Leme- Jose Maria de Abreu

Form yapısı olarak genellikle Rondo formu (ABACA) ya da iki bölmeli şarkı formundan oluşan Choro parçalarının armonik yapısı erken Romantik dönem Avrupa müziği armonisine (tonal-fonksiyonel armoni) dayanıp, üç ve dört sesli akor yapıları, eksiltilmiş akorlar ve basit armonik yürüyüşler yer almaktadır. Ayrıca ara dominant derecelerın sıklıkla kullanılması ve sub-dominant, paralel minör/majör dereceye yönelme gibi armonik yaklaşımlar gelenekselleşmiştir. (Miller,2006: 241). 20.yüzyılda gelişen modern Choro müziklerinde ise Caz müziğinin etkisi hissedilip, genişlemiş akor yapıları, (altere akorlar) ve diziler müziğe dahil olmuştur. Bu yapısal gelişme ile Choro parçalarında ileri düzey armonizasyonlar ve zengin melodik yapılar belirmeye başlamıştır. Özellikle 20.yüzyılın ikinci yarısında gitar çalım tekniğinin ilerlemesi ve Brezilyalı gitaristlerin A.B.D.'ye gidip caz müziği ile tanışmaları bu süreçte etkili olmuş, Choro'nun caz müziği ile etkileşimi Bossa nova ve Samba stillerinin altyapısını hazırlamıştır.

Choro müziğinde bas partisi müziğe karakteristik yapısını veren önemli bir unsurdur. Choro gruplarında eşlik partisini seslendiren gitar tarafından yürütülen bas partisinde renk ve

dolgunluk katmak üzere arpejler, diatonik ve kromatik dizilerden oluşan geçiş pasajları yer alır. “Baixaria” olarak tanımlanan bu partiler gitara özgüdür ve kontrşan partisini oluşturarak çok sesliliğe zenginlik katar. Baixaria aynı zamanda Choro stilini daha önce gelişen stillerden ayırt eden belirgin bir karakteristik yapıdır.

Garcia, Baixaria kavramını tanımlarken şu ifadelerle yer vermiştir: “Popüler müziklerde asıl olarak kök ses görevini gören ve belirli bir düzende ritmik yapıya göre şekillenen bas partisi, Choro müziğinde neredeyse melodik yapı kadar hareketli ve yoğundur. Burada Barok dönemde ortaya çıkan bir kontrpuantal teknik olan iki sesli envansiyon stilinden söz etmek mümkündür” (Garcia,1997a: 18).

Şekil no:11 Choro gitar eşliğinde yer alan Baixaria motifleri
(Braga:39)

Choro müziğinde gitar

Gitarın tellere doğrudan temas edilerek çalınabilmesiyle çeşitli eşlik figürlerinin uygulanabilirliği, Brezilya müziğine yerleşen Afrika ritim yapılarının taklit edilebilmesini mümkün kılmış ve Brezilya’da doğan özgün müzik stillerinin oluşum sürecinde belirleyici bir çalgı olmasını sağlamıştır. Bunun yanında, aynı anda ritmik altyapıyı ve armoniyi sağlayabilmesi ile çok yönlü bir çalgı olan gitar Brezilya popüler müziğinin daimi eşlik çalgısı olmuştur.

Brezilya’da gelişen gitar ekollerini yedi ve altı telli gitar olmak üzere ikiye ayırabiliriz. Özellikle erken dönem Choro gitaristleri tarafından tercih edilmiş olan yedi telli gitar günümüzde standart altı telli gitarın yanı sıra halen Brezilya’da popüler bir çalgı olarak kullanılmaktadır. Yedinci ilave tel sayesinde oluşan genişlemiş bas aralığı, bas ve kontrşan partilerinin altı telli gitara kıyaslandığında daha kapsamlı seslendirilebilmesini sağlayarak yedi telli gitarın bir eşlik çalgısı olarak geleneksel Choro müziğinde yaygın olarak kullanılmasında öne çıkan bir faktör olmuştur.

Artur de Souza -Tute (1886-1957) yedi telli Brezilya gitar müziğinin öncüsü olarak kabul edilmiş ve ilk Choro müziği plaklarında eşlik gitaristi olarak yer almıştır. Bu geleneğin bir başka önemli ismi olan Horondino Jose de Silva-Dino’nun (1918-2006) geliştirdiği özgün Baixaria tekniği Choro gitaristleri tarafından bir stil olarak kabul edilmiş ve kalıplaşmıştır. Luiz Otavio Braga, Raphael Rabello, Marcello Goncalves ve Yamandu Costa yedi telli Brezilya gitar müziği için solo eserler besteleyerek bu geleneği ileri boyutlara taşımış diğer önemli Brezilyalı gitarist/bestecilerdir (Miller,2006: 133,223).

Choro gitar eşliğı

Choro müziğinin ritmik yapısında belirleyici temel öge eşlik çalgısı gitarın seslendirdiğı ritim kalıplarıdır. Geleneksel Choro gitar eşlik partileri, sıklıkla blok akorların aynı anda çekilerek seslendirilmesi ve sade arpejlerden oluşur. Bu gitar eşliklerinde çoğı zaman sabit ve kısmen aksanlı olmak üzere on altılık akor yapıları yer alır. Bu akorlar sıklıkla çevrimler halinde seslendirilip, bas partisi bu akor çevrimlerine göre şekillenir. Bir diğ er gitar eşliğı ise tipik bir Afro-Brezilya ritmi olan noktali sekizlik ve senkoplu on altılık vuruş yapılarından oluşur (Garcia,1997a: 251). Brezilya’da yerel bir vurmali çalgı olan Pandeiro, Choro müziğine sonradan dahil olup kalıcı bir yer edinmiştir. Choro müziğı ritmik altyapısının karakteristik bir özelliğı olan tekrarlanan on altılık vuruşları çalan Pandeiro’nun çalım tavrı, Choro gitar eşliğinden öykünerek gelişmiştir.

Şekil no :12 Pandeiro Choro ritim kalıbı (Faria:88)

Şekil no:14 Choro gitar eşlik kalıbı- 16’lık tekrarlayan blok akorsal figürler (Faria:88)

Şekil no:15 Choro gitar eşlik kalıbı senkoplu figürler (Faria:89)

Şekil no:16 Choro eşlik kalıbı senkoplu-16’lık karma figürler (Faria:90)

Şekil no:17 Choro gitar eşlik kalıbı senkoplu,bağlı, 16’lık karma figürler (Faria:92)

Choro klasik gitar müziğı bestecileri

1950’li yıllardan itibaren Bossa-Nova ve Samba’nın gelişmeye başlayıp popülerleşmesi Choro’nun popüler müzik türü olarak geri planda kalmasına sebep olmuştur. Ancak Choro müziği bu dönemde solo klasik gitar için bestelenmeye başlamıştır. Gitar müziğinin 20.yüzyılın ilk yarısında akademik anlamda yaygınlaşması ve buna bağlı olarak gitar çalım tekniğinin ilerlemesi Brezilya’da profesyonel olarak Choro gitar müziği besteleyen gitarist/bestecilerin gelişmesini tetiklemiştir (Garcia,1997a: 268). Danner’in C.Barbosa Lima ile yaptığı söyleşide Lima, çağdaş gitar pedagojisinin gelişiminde büyük katkıları olan İspanyol bestecisi ve gitar eğitimcisi F.Tarrega’nın ekolünün Brezilya’da popülerleştiğini, Avrupa’dan gitar virtüözleri ve eğitimcilerinin Latin Amerika’ya geldiklerini ve Avrupa klasik gitar müziği ve gitar eğitim metotlarının yaygınlaşmaya başladığını belirtmiştir (Danner,1992: 10). 20.yüzyılın başından günümüze uzanan süreçte Choro gitar müziği Brezilya’da ulusal müzik geleneğinin gelişimi ve gitar çalım tekniğinin ilerlemesine paralel bir biçimde zenginleşerek olgunlaşmıştır. Günümüzde Choro gitar müziği sadece Brezilya sınırlarında kalmayıp uluslararası gitar camiası tarafından benimsenmiş ve Choro gitar besteleri klasik gitar müziği repertuarında standartlaşmış eserler olarak seslendirilmektedir.

Klasik gitar repertuarına ilk Choro eserlerini kazandıran bestecilerin başında Joao Texeira Guimaraes-Pernambuco (1883-1947) gelmektedir. Besteciliğin yanı sıra bir eğitimci olan Pernambuco, çağdaş gitar tekniğini geleneksel Brezilya müziğine adapte etmiştir. Eserlerini erken dönem Choro müziği olarak görebileğimiz Pernambuco özellikle gitara özgü akor çevrimlerini kullanarak kendi üslubunda bir bestecilik anlayışı geliştirmiştir. Pernambuco’nun geleneksel müziğe yaklaşımından V. Lobos da olmak üzere birçok besteci ve gitarist etkilenmiştir (Garcia,1997a: 215).

Şekil no:17 Sons de Carilhoes-J.Pernambuco

Caz müziği öğelerini Brezilya gitar geleneğine adapte ederek Bossa nova türünün ortaya çıkışında önemli katkıları olan Anibal Augusto Sardinha-Garoto (1915-1955) aynı zamanda Brezilyalı müzisyenlerin Amerikan müzik pazarına girişine öncülük etmiş bir gitarist/bestecidir. Uzun yıllar A.B.D’de yaşamış olan Garoto birçok ünlü caz müzisyeninin dikkatini çekmiş ve burada müzisyenlik yapmıştır. Caz müziğinden esinlenerek Choro besteciliğini ileri düzey armoni anlayışıyla geliştiren Garoto, altere edilmiş akor ve dizileri Choro müziğine adapte etmiş, getirdiği yenilikçi anlayış Bossa-nova ve Samba bestecileri ile beraber yeni kuşak-çağdaş Choro gitarist/bestecilerine ilham kaynağı olmuştur (Miller 2006,2011: 343).

Şekil no :18 Jorge do Fusa–Garoto

Brezilya çağdaş ulusal müzik ekolünün ilk önemli temsilcisi olarak kabul edilen H.Villa Lobos, (1887-1959) Choro müziğini Brezilya'nın ulusal müzik kimliğinin oluşumunda önemli bir geleneksel değer olarak görmüştür. İzlenimcilik ve yeni-klasisizm üsluplarını benimsemiş bir besteci olan Lobos, opera, orkestra, oda müziği ve solo türünde bestelediği birçok eserle, geleneksel Brezilya müziğinin sanatsal boyuta taşınmasında önemli katkılarda bulunmuş ve kendisinden sonra gelen ulusal bestecileri Choro müziği eserleri yazmak için teşvik etmiştir. Lobos, Choro müziğinin akademik boyuta taşınmasına da öncülük etmiş, müzik eğitim kurumlarında geleneksel müzik eğitimi üzerine çalışmaların yaygınlaşmasına destek olmuştur (Hodel,1987: 22). Klasik gitar repertuarına bir gitar konçertosu da dahil olmak üzere bir çok gitar eseri kazandırmış olan Lobos'un bestelemiş olduğu Choros no.1 ve "Suite populares Bresilienne" çağdaş bestecilik stiline yazılmış ilk Choro müziği eserlerindendir.

Şekil no :19 Choros no 1 – V.Lobos

Brezilya'da ikinci kuşak ulusal bestecilerden Radames Gnattali (1906-1988) hem sanat müziği hem de popüler müzik alanında çalışmalar yapmıştır. Gnattali, başta Garoto ve Jacob de Bandolim olmak üzere birçok Choro bestecisi ve müzisyeniyle işbirliği ve çalışmalar yapmış, geleneksel müzik, caz armonisi ve çağdaş bestecilik tekniklerini harmanlayarak özgün bir bestecilik üslubu geliştirmiştir. Bu yaklaşım Brezilya'da popüler müzik ve akademik müziği birleştirerek ulusal müzik ekolüne yeni bir bakış açısı getirmiştir. Gnattali'nin Choro, Bossa-nova ve Samba stillerini modern bir bestecilik diliyle işlediği üç gitar konçertosu, birçok solo gitar ve gitarlı oda müziği eserleri bulunmaktadır (Miller,2006: 345).

Şekil no:20 Brasiliانا no 13/Choro-R.Gnattali

Çağdaş Brezilya gitar müziğinin önde gelen gitarist/bestecilerinden biri olan Paulo Bellinati (1950-) gitar müziğinde Garoto'nun Choro gitar besteciliği anlayışından esinlenmiş, geleneksel müziği armonize ederken caz armonisinden de faydalanmıştır. Bellinati, Maxixe, Lundu, Samba, Choro gibi Brezilya popüler müzik stillerinden esinlenerek bestelediği birçok gitar ve gitarlı oda müziği eserinin yanı sıra Garoto'ya ait yayınlanmamış Choro eserlerini plak kayıtlarından transkripsiyon ederek iki albüm olarak yayınlamıştır (Bellinati,1991: 6).

Şekil no :21 Choro Sereno P.Bellinati

SONUÇ

15. yüzyıldan günümüze uzanan süreçte Brezilya'nın çok kültürlü ve çok ırklı toplumsal yapısında var olan farklı müzik kültürlerinin etkileşimleri neticesinde geleneksel müzik stillerinde Avrupa müziğinin form, armoni ve melodik yapısı ile Afrika müziğinin ritmik yapısının sentezlendiği görülmüştür. Afro-Brezilya ritim kalıbı Brezilya'da gelişen tüm popüler müziklerin ritim yapılarında bulunan temel bir öge olup, bu stillerinin ayırt edici ritmik özellikleri gitara özgü çalım tavrı ile kalıplaşarak eşlik figürlerine dönüşmüştür.

Brezilya'da Choro'dan önce gelişmiş olan Lundu, Maxixe ve Tango Brasileiro stilleri yapısal özellikleri itibarıyla Choro müziğinin ortaya çıkmasına katkıda bulunmuşlardır. Choro müziği amatör ve profesyonel müzisyenlerden, klasik müzik bestecilerine ve caz müzisyenlerine uzanarak Brezilya'da birçok farklı sosyal katmanda ilgi görüp, sınıfsal ayrım gözetmeyerek ulusal müzik ruhunun oluşmasında birleştirici bir etken olmuş, bu özelliğin sonucu olarak popüler ve sanat müziği arasında köprü oluşturmuştur. Hali hazırda çok kültürlü bir yapıya sahip olan Choro müziğine, 1940'lardan itibaren caz müziği öğelerinin de kültürler arası bir bileşen olarak nüfuz etmesi, var olan çok kültürlü sentezi daha da zenginleştirmiştir. Bu

etkileşim Bossa-Nova ve Samba stillerinin gelişimini hazırlayan en önemli faktör olarak ortaya çıkmaktadır.

Choro müziğinde daimi eşlik çalgısı olan gitar, bu müzik türünün müzikal yapısına yön veren belirleyici bir unsur olarak karşımıza çıkmaktadır. Gitarın karakteristik yapısı Choro stiline armonik ve ritmik altyapılarının şekillenmesine yön vermiş ve gitar tarafından seslendirilen Baixaria kontrpuantal partileri bu müziğin çok sesli yapısını zenginleştirmiştir. Choro müziğine özgü karakteristik özellikler solo klasik gitar eserlerinde bu çalgının teknik sınırlılıkları ölçüsünde işlenmiştir. Bu sebeple melodilerin akışkanlığı, ritmik eşliğin ve kontrpuan partilerinin dinamizmi gibi Choro grup müziğinde birbirini tamamlayan partiyon yapıları solo gitar eserlerinde kısmen adapte edilebilmiştir. 20. yüzyılda ulusal müzik ekolünün kurucusu V. Lobos'un öncülüğünde Choro müziği Brezilya müzik kimliğine ruh veren bir kültür değeri olarak sanatsal ve akademik bir boyuta taşınmıştır. Bu dönemde Brezilya'da klasik gitar müziğinin de akademik olarak yaygınlaşması ile Choro gitar müziği besteciliği alanı gelişmiş, bu alanda çalışmalar yapan birçok nitelikli gitarist/besteci yetişmiştir.

KAYNAKLAR

- Bellinati, P. (1992). The Guitar Works of Garoto, GSP Publications
- Braga, L.O. (2002). O Violao de 7 Cordas, Lumiar Editora
- Coelho, T. ve Koidin, J. (2005). The Brazilian Choro: Historical Perspectives and Performance Practices, The Flutist Quarterly
- Danner, P. (1992). Carlos Barbosa Lima ile röportaj, GFA Soundboard
- Faria, N. (1995). The Brazilian Guitar Book, Sher Music Co.
- Garcia, T.G.C. (1997). The Brazilian Choro: Music,Pratics and Performance, Doktora tezi, Duke University
- Garcia, T.G.C. (1997). The Choro, Guitar and Villa Lobos, Luso Brazilian Review
- Gondim,M.T.P. (2011). The Choro and the Maxixe in the Piano Works of Maria de Lourdes Gondim, Doktora tezi, University of Alabama
- Hodel, B. (1987). Grosse Fugue Villa Lobos, Guitar Review
- İsenhaur,T.E.L.- Garcia,T.G.C. (2005). Choro: A History of a Brazilian Popular Music, Indiana University Press
- Miller, R.E. (2006). The Guitar in the Brazilian Choro, Doktora tezi,The Catholic University of America
- Miller, R.E. (2011). African Rhythms in Brazilian Popular music: Tango Brasileiro, Maxixe and Choro, Luso Brazilian Review
- Oxford Dictionary of Music (2001)